

Mučna misel ob slovesu polkovnika Alojza Vrhovca ali kako je mogoče

JANKO KOSTNAPFEL

Hrastovja se je še držalo temno rjavo suho listje, vendar je marsikak list že odpadel ...

Od Alojza Vrhovca so se poslovili lepo, prijateljsko, toplo. Govorniki in pogrebci, ki jih je bilo za njegova visoka leta izjemno veliko, so utemeljeno poudarjali njegovo družbeno koristno in zaslužno telesnovzgojno delovanje. Tej dejavnosti je pokojnik v resnici namenil kar celo življenje; odkar se je kot naraščajnik vpisal v Ljubljanskega Sokola in vse do smrti. V telovadnici ni videl 'mahaštva', ki ga kar prepogosto in celo kot dramsko umetnost danes gledamo na televizijskih zaslonih, ampak šolo, ki je zlasti mladino telesno krepila in primerno vzgajala. Treba je tudi povedati, da so bile slovenske sokolske telovadnice kot takšne šole za tiste čase tudi strokovno kar dobro utemeljene. S politiko niso bile kaj dosti obremenjene ali celo omadeževane, poudarjale pa so rodoljubje. Način dela v telovadnicah je bil precej drugačen od tistega pri današnjih športih, še zlasti vrhunskih in tehničnih in življenjsko tveganih, kot so postale nogometne tekme, avto-moto dirke, prosto plezanje, boks in podobno. Vendar je bilo po vojni nujno in prav marsikaj spremeniti pri dotedanji telesni vzgoji. Ko so Sokola po vojni preobrazili v telesnovzgojno organizacijo Partizan, je Alojz Vrhovec zagledal v tem posegu nova obzorja. Ni ga doživljal tako kot nekdanji starosta Zveze Sokola kraljevine Jugoslavije in književnik Engelbert Gangl, ki je bil med vojno v svobodni Metliki tudi funkcionar Rdečega križa, ko je leta 1945 dejal: 'Ne, na pogreb sokolstva pa ne pridem.' Mogoče se je Alojz Vrhovec tudi oklepal nekaterih tradicij, vendar samo zdravih in dobrih. Ne kaže prikrivati, da je bil nogomet v nekdanjem Sokolu na črni listi kot surov šport. Pri telesni vzgoji so sokoli poudarjali množičnost in ideal, da naj bi bilo na stadionih čim več nastopajočih v areni (leta 1938 je na X. vsesokolskem zletu v Pragi nastopalo naenkrat 32.000 telovadcev, kar je bil rezultat najmanj enoletne redne vadbe) in čim manj gledalcev na tribunah. Kdaj kasneje pa bi bilo treba doseči, da bi bil kar vsi na tleh (telovadci, množični teki, smučarski teki) in da bi postale tribune sploh odveč. Kako drugače kot na primer na nogometni tekmi! Kakšen rimski kolosej, še danes v grozi strese človeka.

Alojz Vrhovec se pred vojno ni ukvarjal s politiko, ker so šteli takšno udejstvo vanje v sokolskih telovadnicah za neprimerno. Tudi ni pripadal kakemu "demokratskemu krilu" Sokola, kolikor nima ptič sokol dvoje izrazito nesimetričnih kril. Bil je telesno-vzgojni delavec, še zlasti mladih, in domoljub.

Tako naravnano se je Alojz Vrhovec že v pomladnih dneh leta 1941 vključil v Osvobodilno fronto slovenskega naroda in uzrl v njej novo družbeno razsežnost in človečanski ideal. Z vsem žarom in tudi velikim tveganjem je deloval in še zlasti zbiral ter organiziral v Mladinski osvobodilni fronti sokolski naraščaj Ljubljane.

Samo za primer njegove aktivnosti in tudi neprepričljive teze o 'demokratskem krilu' Sokola, namesto o slovenskem sokolstvu in odpadnikih - tale podatek. Pred propadom Jugoslavije leta 1941 je štel Ljubljanski Sokol okrog 180 naraščajnikov in naraščajnic. Kakšnih 150 je bilo aktivnih članov Mladinske osvobodilne fronte in mnogi od teh so bili kasneje v partizanih.

Alojz Vrhovec pa je že leta 1942 odšel med partizane, čeprav ni bil več ravno

mladenič, saj mu je bilo 38 let. Zapustil je ženo in otroka ter odšel na takrat še zelo megleno pot. V partizanih je opravljal odgovorne naloge, vojaške in politične. Dodelili so mu čin polkovnika. Obdobje narodnoosvobodilnega boja in povojne dejavnosti v njegovem življenju sicer ni bilo najdaljše, bilo pa je gotovo zelo intenzivno in čustveno močno doživeto. Podobno se dogaja pri vsakomur. Ne zaznamuje človeka dolžina trajanja, ampak izjemno delo in stopnja doživljanja.

Ne morem kvalificirano presojati njegove aktivnosti v partizanih in ne njegove dejavnosti v vojski ter družbi po končani vojni. Lahko pa trdim, da je bil Alojz Vrhovec docela predan in zvest ideji človekove svobode in socializma, izjemno delaven in vesten, osebno pošten in že kar pretirano skromen.

Ob njegovem slovesu sem z začudenjem obstal in spoznal, kako je ravno ta izsek njegovega življenja, tako zelo pomembnega zanj in za družbo, ostal v mučni senci in tišini. Zakaj, lahko ugibam. Ali pa poglobljeno razmišljam ...

Danes so hudi in čudni časi pravimo. In kdaj niso bili?! Ali je v tem razlog, da pretekla obdobja kar spustimo? Nekaj občutka krivde je sicer vselej koristna reč, vendar sodim, da se narodnoosvobodilnemu boju ne kaže odrekati.

Sicer pa ravno to danes nekateri počno. Sedanji mladinski funkcionar reče: 'In vse (!) bomo storili, da čimprej odidejo.' In še: 'Vesel sem, da med kandidati ni nikogar, ki bi bil funkcionar zato, da bi poravnal svoje račune...' V teh besedah je precej cinizma, in še več prikrite agresivnosti, čeprav z geslom o demokraciji.

Na vodilnih položajih seveda nočemo nesposobnih in slabih ljudi. Vendar zakon nasprotja drži in veljal bo tudi vnaprej, čeprav bi ga želeli ukiniti. Med takšno nasprotje sodi tudi tisto, ki pravi, da je resnični napredek mogoč samo v kompleksu mladosti in starosti. Mladost prispeva svojo intelektualno učinkovitost, kritičnost in delovno zagnanost - starost pa izkušnje, vztrajnost in potrebno odmaknjenost.

V Sloveniji je sedaj precej več kot 200.000 oseb, starejših od 65 let. Vsi ti ljudje imajo seveda za seboj svoje življenjepise. Nihče ne bo potiskal starostnikov v ospredje, a jih niti za vzorec ne predstavijo, kolikor ne gre ravno za stranko starcev. To sodi pač v poglavje o predvolilni taktiki. Nekateri pa pogrejejo in začinjijo svoj volilni golaž kar z abortusom in kdo med temi bi celo dejal: 'obročkana ženska umori vsak mesec človeka... Seveda je takšno razmišljanje bizarno in perverzno.

Alojz Vrhovec je verjel in kot mnogi celo veroval v idejo Osvobodilne fronte, v kateri naj bi ne bilo strankarskih združb, ampak množično in različno obravnavanje skupnih problemov ter interesov. Hudo se je spominjati tistih predvojnih časov, ko so bili šolski razredi, postavim, s šestnajstletnimi dijaki, razdeljeni na 'klerikalce' in 'liberalce', ki so se med seboj komaj pogledali, skojevce pa so izključevali iz šol.

Ampak ta ideja se je pokazala uresničljiva le v kratkem in izjemnem obdobju. Kasneje pa se je pokazala za zelo pomanjkljivo in utopično. Manjkalo ji je pristnega dialektičnega nasprotja. Morda bo prvinska ideja Osvobodilne fronte zaživela kdaj kasneje, če bo človek postal bolj civiliziran in manj oblasti željan, ali pa nikoli - ravno zaradi tega. Ko človekovi možgani postajajo vse bolj in bolj diferencirani, so tudi njihove napake, kadar do njih pride, vse hujše in hujše.

Nekateri dvomijo o drugem verzu tele Župančičeve pesmi:

Živeti - umreti je usoda naša,
a cilj nam je visoko posajen!
Glej to drevo: za usodo nič ne vpraša,
a večno se bori za svoj namen ...

Ideja komunizma, ki se je udejanjala kakšnih 100 let, kaže, je v prvotni obliki

preživela svoj vek, tako kot ga preživi pač vsak človek. Mnogi sociologi in politologi nič kaj radi ne primerjajo družbe z biološkimi zakoni posameznikov in raje poudarjajo 'novo in posebno' kvaliteto družbe. Vendar so v tem morda pomanjkljivi. Človek ni samo družbeno, ampak je prav v tolikšni meri tudi biološko bitje. Potemtakem je družba že posebna kvaliteta in kategorija, vendar še vedno sestavljena tudi iz 'bioloških' posameznikov.

Kaže, da se tudi vsakršne ideje, družbena gibanja in ideologije starajo, tako kot se stara človek. Staranje pa pomeni degenerativni proces, progredienten in ireverzibilen. Pomeni, da vodi v smrt.

Če komunizem res umira tako kot človek, potem bo novim generacijam marsikaj zapustil. Tako kot tudi od vsakega človeka vselej kaj ostane: njegov sled in dobra, a seveda tudi slaba dela. Morda je bil pa cilj komunizma previsoko 'posajen' in se je prav zategadelj prevečkrat sprevrgel v svoje lastno nasprotje. Vendar ne kaže spregledati, da se je rodil kot reakcija in odgovor na kruto in brutalno izkoriščanje ljudi.

In še: če komunizem umira, potem je tudi umirajoči generaciji tega gibanja hudo. Skoraj vsako umiranje je hudo in naporno. Podobno je tudi s porodom: naporen je ne samo za mater, marveč tudi za novorojenca.

Človek se boji bolezni in umiranja in smrti. Ko spozna svojo bolezen, je prizadet. Če izve, da ima rakavo bolezen, jo najprej zanika: ne, ta diagnoza ne more biti točna! Kasneje pa svojo večkrat smrtno obsodbo vendarle mirno in vdano sprejme.

Starši, ki izgubijo otroka v samomoru, iztisnejo za trenutek svojo neizmerno bolečino iz prsnega koša (tam je sedež duševne bolečine - 'mati božja s prebodenim srcem, s sedmimi meči'): kako je mogoče... Svojci, ki nenadoma izgubijo bližnjega v prometni nesreči: kako je mogoče... Starši, ki spoznajo duševno bolezen pri svojem otroku, izjokajo: kako je mogoče... saj je bil tako bister ... Da, Daška je bila pri svojih 18 letih dovolj inteligentna in povrh še ljubka, da ne rečem lepa. Bila je privlačna za ves oddelek psihiatrične bolnišnice...

Aktivisti in partizani, ki so se srčno borili za osvoboditev domovine in ne samo za narodno osvoboditev, kot bi jih hoteli prepričati nekateri sopotniki ali zanjimci, marveč sočasno tudi za pravičnejšo socialno ureditev, izvijajo svojo veliko bolečino: kako je mogoče ... da je naša domovina, pomeni družba ljudi v njej, tako razpadla, se razklala in razcepila...

Vendar, kot je rakava bolezen mogoča pri človeku in samomor in tudi vsakršna osebna nesreča, za katero je značilna tragičnost, ki jo vselej spremlja propad, je mogoča tudi družbena bolezen.

Mogoča je tudi shizofrenija, ki ji po slovensko rekamo duševna razcepljenost. Če bi me kdo vprašal, kakšne so značilnosti shizofrenije, potem bi mu danes najlažje in obenem najtežje dejal: shizofrenija pomeni natanko to, kar se danes dogaja v naši domovini. Vsekakor gre za družbeno shizofrenijo, za razcepljenost na tak način, kot se razcepi poleno na trske. Če je mogoča shizofrenija pri posamezniku, ki se 'sliši' kot koncert brez dirigenta, je mogoča tudi v družbi.

Ta družba resda ni navaden seštevek ali multiplikacija posameznikov, vsekakor pa jo sestavljajo, tudi s svojimi temnimi nagibi. Osebnosti delujejo in učinkujejo na množico in množica povratno na posameznike. Po bolj ali manj znanih poteh osebnostne in kolektivne zavesti in še bolj podzavesti, a tudi po kanalih in fluidih, ki so nam neznani in nam mogoče tudi nikoli ne bodo znani. In množice ljudi si podobno kot črede in krdela in jate ali pa kot sklenjene vrste gosenic na poti izberejo svoje voditelje. In kaj storiti?

Predvsem kaže usvojiti misel nevropsihiatra O. Pötzla, ki pravi, da očesna mrežnica ni osvetljena samo od zunaj, marveč tudi od znotraj. To pomeni, da vsakdo

vidi stvari in dogajanja po svoje in ga bo zategadelj težko prepričati, da naj jih vidi drugače, kot jih vidi v svoji resnici. Če to podmeno sprejmemo, smo vendar bližje terapiji, se pravi nenehnemu trudu in prizadevanjem za boljše medčloveške in mednarodne odnose. Ravno ta dejavnost človeka je eden od osnovnih stebrov življenjskega smisla. Globlje razumevanje te teze pa ni le stvar neke psihološke znanosti, temveč predvsem splošne civilizacije in kulture. Razumeti in sprejeti njen pomen zahteva tudi internacionalizacijo lastnih mračnih nagonov. To ni lahko, ker imajo tudi temne sile atomsko moč. Vendar druge poti preprosto ni!

Vse te in še druge misli so mi rojile po glavi, ko smo se poslavljali od Alojza Vrhovca, ki je bil preprost in dober človek; ne samo v dobrih, ampak tudi v hudih časih. Bil je zvest svoji ideji in sočloveku. Samaritansko je negoval svojo soprogo. Zelo rad je imel mladino in ji je brezmejno zaupal. Skoraj neverjetno je, kako je tudi v sedanjem času razumel težnje mladih po demokraciji in jih podpiral. To, kar mnogi njegovi vrstniki enostavno niso zmogli.

Njegova globlja plat življenja, posebej partizanska, je ostala ob njegovem slovesu na robu, neosvetljena in neizrečena. Seveda samo na pogrebu. Včasih so znali napisati dolge zelo dolge referate... Najbrž je bilo to lahko. Kaže, da je težje napisati nekaj toplih besed o tovarišu kot dolg članek o svetovni politiki. Posebno danes.

Če bi Alojz Vrhovec padel med vojno, in to bi se mu lahko zgodilo, bi obstopili njegov grob mladi partizani in dvignili bi pesti k čelu ter se mu zahvalili. Iz njihovih oči pa bi polzele solze.

No, saj natanko to se je zgodilo, čeprav tega ni bilo opaziti. Tako se je primerilo Alojzu Vrhovcu in tudi drugim znanim in neznanim pokojnim borbem - čeprav tega ni bilo videti...

Dokler se seveda hrastovja še drži kaj temno rjavega suhega listja ...

Ko sem zapuščal pokopališče, sem spet spoznal, da me je manj. Iz mojega spominskega skladišča pa je stopila pretresljiva pesem pesnice Aste Znidarčič z naslovom Starec:

Upognjen in truden
se je vrnil k reki,
tja, kjer je nekdanj
večer za večerom
napajal konje.
Ni bilo več reke
ne konj
ne mladega pastirja,
in mislil je,
da je oslepel.